

Jože Pušnik SDB

Okna z železnimi križi

Duhovnikovi spomini iz zaporov

Ljubljana, 2016

Zbirka PRIČEVANJA 9

Jože Pušnik

OKNA Z ŽELEZNIMI KRIŽI. DUHOVNIKOVI SPOMINI IZ ZAPOROV

© 2016, Salezijanski inšpektorat, Ljubljana

Vse pravice pridržane.

Uredil Bogdan Kolar

Predgovor Franc Maršič

Spremna študija in opombe Bogdan Kolar

Fotografije in dokumentarno gradivo

Arhiv Salezijanske družbe, Ljubljana Rakovnik

Jezikovni pregled Stanislav Duh

Oblikovanje in priprava za tisk Marko Suhoveršnik

Izdal Salezijanski inšpektorat, Ljubljana

Založil Salve d. o. o. Ljubljana, 2016

Izdaja prvi natis

Naklada 300 izvodov

Tiskano v Sloveniji

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Pušnik J.

27-722.5(497.4):929Pušnik J.

323.281(497.4)"1945/..."(092)

821.163.6-94

PUŠNIK, Jože, duhovnik

Okna z železnimi križi : duhovnikovi spomini iz zaporov / Jože Pušnik ; uredil Bogdan Kolar ; [predgovor Franc Maršič]. - 1. natis. - Ljubljana : Salve, 2016

ISBN 978-961-211-864-8

287212032

dr. Franc Maršič
**UVIDI IZ PRETEKLOSTI
ZA PRIHODNOST**

PREDGOVOR

Jože Pušnik, avtor te knjige, je svoje duhovniške spomine iz zaporov napisal v začetku leta 1986. Skoraj štiri desetletja ga je spremljalo svetopisemsko občutje nekoga, ki je bil »prištet med hudodelce«. V uvodu priznava, da se v sanjah še vedno kdaj pa kdaj znajde v zaporu – in pomoli za tiste, ki so že v večnosti, ne glede na kateri strani rešetak so bili takrat.

Kljub starosti avtor zmore aristokratsko držo osebe, ki je vredna spoštovanja in zaupanja. Izrecno pa zapiše: »Kar bom pripovedoval, ne bo nič izmišljenega ali sfantaziranega, ampak trda in resnična dejstva iz tistih dni. Kar bom pisal, bodo samo zunanji dogodki, tega, kar se dogaja v takih okoliščinah v človekovi duševnosti, beseda ne more opisati. Pravijo, da čas zdravi vse rane. Tudi jaz ne pišem teh spominov iz kake maščevalnosti. Ljudem, ki so mi storili krivico, sem že odpustil in vsak večer, preden zaspim, še ponavljam: Ljubi Bog, ti meni vse odpusti, tudi jaz vsem odpuščam!«

Po nedolžnem je trpel zapore in ponižanja kar štiri leta. Obsojen je bil za besede, ki jih je izrekel, toda njihov pomen so oblastniki tistega časa obrnili tako, da so ga lahko obsodili. Z revolucionarno oblastjo ni hotel sodelovati, ko je le-ta ustanovila »duhovniško društvo«, podrejeno politiki.

Čas, ko je bila Slovenija razkosana med tri zunanje okupatorje, so brezvestne skupine, zbrane ob komunističnih idejah, izkoristile za revolucijo, kar bi lahko opredelil kot barbarsko, celo teroristično dejanje zoper lastni narod. Avtor izza »oken z železnimi križi« ugotavlja, »da so bili bolj kot okupatorji zemlje okrutni okupatorji duha, razuma in človeškega srca«. Avtor Pušnik zapiše: »Sodelovati pri tem res nisem mogel, saj sem na lastne oči gledal, koliko nesreč, zla in trpljenja se je zgrnilo na najbolj nedolžne ljudi zaradi nemirov, ki so jih v deželi povzročili komunisti samo zato, da se dokopljejo do oblasti«.

Vendar, ali imajo ti duhovniški spomini kako aktualno sporočilo za naš čas?

Prepričan sem, da morejo pripomoči k očiščenju gnojnih ran slovenskega narodovega telesa. Še danes lebdi v slovenski podzavesti občutek, da je rdeča peterokraka zvezda v glavi ter udbaško obsojanje in zastraševanje brez osnov civilizacije slovenski narod pahnila v izgubo narodovega spomina.

Pušnikovi spomini, oplemeniteni s štirimi desetletji življenjske modrosti, prežeti s sočutjem, tudi po nadaljnjih treh desetletjih namreč še vedno budijo v nekaterih upor in strah. Iz teh vrst naj bi izšli t. i. »narodni heroji?!

Resnica, posiljena z ideologijo, terorjem, ustrahovanjem in lažjo, še danes ne sme položiti na mizo slovenskega naroda vseh svojih kart, saj je potem takoj obtožena, da hoče prevrednotiti zgodovino.

Pravica, prekrita s krvjo, vkovana v zapore in celice »ljudskih sodišč«, zaminirana v breznih, strelskih jarkih in jaških rudniških rovov, še danes ne zmore prinesiti – tudi po 25 letih samostojne Slovenije – svežega zraka slovenskemu ljudstvu.

Nekateri »očetje naroda« s svetlimi smrtno hladnimi očmi – in ves sistem za njimi – ohlajajo pubertetniško zagnanost naroda, ki želi vrniti pravici in resnici domovinsko pravico; po 25 letih bi morda že bil čas za to.

Pričevanje salezijanskega duhovnika Jožeta Pušnika dodaja dragocen kamenček mozaiku slovenske zgodovine. Pušnikov sobrat Franc Kavaš je to pričevanje izza zamreženih oken skrbno prenesel v računalniška orodja, sobrat Bogdan Kolar pa opremil z dragocenimi znanstveno kritičnimi opombami. Sobrata Stanislav Duh in Marko Suhoveršnik – oba živita v Veržeju, kjer je dolga leta bil župnik tudi Jože Pušnik – sta dodala svoj delček k dokončni podobi publikacije pod lektorskim in oblikovalskim vidikom. Vsem iskreno priznanje in pristrčna zahvala.

Avtor knjige *Okna z železnimi križi* se je z aristokratsko močjo duha dvignil nad osebno prizadetost ob dogodkih, ki jih opisuje stvarno in čuteče. Večina »voditeljev« slovenskega javnega mnenja in slovenske zgodovine še take distance očitno ne zmore.

Stanje duha v današnji slovenski družbi – pohabljeni v zgolj 45-letni »diktaturi proletariata« – zgovorno odraža dejstvo nelagodja ob izkopavanju nad 600 morišč na slovenski zemlji in ob pokopu vseh žrtev revolucionarnih pobojev. V javnosti se vedno znova pojavljajo dvomi, ali je to res temeljno in poslednje civilizacijsko dejanje, ki smo ga dolžni vsakemu človeku, ali gre celo za telesno delo usmiljenja – mrtve pokopavati, ali pa nekateri tudi danes nimajo pravice do tega.

Spomini duhovnika Jožeta Pušnika na leta v zaporu in v delovnem taborišču se nanašajo na obdobje po končani drugi svetovni vojni. Sam zapiše: »V letih od 1945 do 1949 so duhovnike na veliko zapirali. Višek je bil konec leta 1948 in na začetku 1949, ko je ta val zajel tudi mene. Potem se je zapiranje malo umirilo, a vendar so še vedno novi duhovniki romali v zapore.«

Z začetkom informbiroja, ko se je Jugoslavija oddaljila od stalinističnega načina vladanja in je iskala zavezništvo in materialne koristi na Zahodu, so se razmere za zaprte duhovnike malo spremenile. Pred veliko nočjo leta 1950 so smeli v duhovniških zaporniških sobah duhovniki celo maševati. Takrat še ni bilo somaševanja, pa tudi čas je bil omejen na zgolj pol ure. O svoji prvi maši v zaporniški sobi duhovnikov Pušnik zapiše: »Ko so mi v soboto povedali, da bom v nedeljo jaz prišel na vrsto, mi je postalo kar toplo pri srcu. Še ponoči so me spremljale te misli. Ko sem oblekel mašna oblačila in stopil pred skromen oltar, me je nekako stisnilo pri srcu in komaj sem zadrževal solze. Srce je bilo bolj polno kot tedaj, ko sem pri novi maši stal pred oltarjem. Od ganjenosti se mi je kar malo zatikalo, pa so sobratje to razumeli, saj se je tudi njim samim godilo prej isto, in so mi pomagali naprej. Drugi duhovniki so potem med mašo prejeli sveto obhajilo.«

Že v zaporu – tako avtor spominov iz zapora – duhovniški kolega Januš preroško razmišlja, da »bo prišel čas, ko bo komunistom samim žal zaradi tega hudodelstva. Ko se bodo streznili, jih bo sram grozodejstva, ki so ga povzročili. Še njihovi lastni otroci jim bodo to očitali, kolikor bodo poštene in pametni ljudje.«

S pričevanjem Jožeta Pušnika pronica skozi špranje desk, s katerimi so zakriti železni križi zaporniških celic, medla svetloba, ki predstavlja v smešni luči »zgodovinarje-apologete« vrednot NOB, kjer so bili glavni vojaški strategji in nadpoveljniki med partizani politični komisarji, in da je bila nad zakoni in »doktrino prava« rdeča zvezda s svojimi valpti, organiziranimi v UDBI. Ta »veliki zbor« svečenikov zla, nasilja in laži, klanja, enoumja, izkoriščanja in zlorabe oblasti se je očitno čutil samozadosten. Knez teme namreč vlada na temelju laži, ustrahovanja in zatiranja človeškega dostojanstva. Se bomo kdaj od tega distancirali in dvignili nad to ter končno zadihali svobodno?

Tako svobodo je začutil v sebi duhovnik Jože Pušnik že prvo noč v zaporu: »Začutil sem, da tudi tu v tej tesni kletki nisem sam, tudi tu mi je Bog blizu, ne bo me zapustil, saj on ve zame, tudi iz rok hudobnih ljudi me more rešiti. Začel sem moliti žalostni del rožnega venca, seveda kar na prste, ker je molek ostal zgoraj med drugimi stvarmi. Veliko lažje sem si predstavljal, kako je bil Jezus v ječi in potem obsojen po nedolžnem. Polagoma sem se umirjal tudi notranje. Sklenil sem, da na vsak način moram ostati miren, ne smem pokazati strahu, pa naj se zgodi kar koli. Prišle so še težke ure, a najbolj me je reševalo to, da mi je Bog dal moč, da sem mogel ohraniti mirnost in ravnodušnost pri vsem, s čimer so mi grozili. Največ mi je pri tem pomagala misel na Boga in zavest, da je on z menoj«.

Jože Pušnik

OKNA Z ŽELEZNIMI KRIŽI

ZAKAJ PIŠEM SPOMINE?

Spomine pišejo navadno veliki ljudje: državniki, politiki, pisatelji, umetniki. Mali ljudje, med katerimi sem tudi jaz, svojih spominov navadno ne zapuščajo. Zakaj sem se torej v zadnjih dneh svojega življenja spustil v to, da opišem, kar je že vse nekje daleč, kar sem doživiljal v letih 1949–1953 v zaporih in delovnem taborišču? Pred mano je le še malo dni življenja. V letih, kot sem sedaj jaz, moram resno računati, da ni daleč dan, »ko me pokliče Gospod – pravični sodnik ...«

Mladi rod mojih sorodnikov in znancev se bo tedaj še bolj kot kdaj prej vpraševal, kaj je zakrivil njihov stric, kakšen ,hudodelec' je bil, da se je moral kar štiri leta pokoriti v zaporu. Tudi mladi sobratje salezijanci si morda postavijo in si bodo morda še bolj postavljali vprašanje, kako to, da so bili nekateri njihovi starejši sobratje kar dolga leta v zaporih in da je zanje nekako veljalo: »Med hudodelce je bil prištet.« Ti spomini naj bi to vsaj malo pojasnili. Sedaj so se časi že tako odmaknili od tistih težkih povojnih let, razmere so se že tako spremenile, da si mladi rod skoraj ne more predstavljati, kaj vse se je dogajalo med vojno od leta 1941 do 1945 in prav tako tudi še po njej. Koliko strašnih krivic in hudodelstev se je zgodilo tudi v naši ubogi slovenski domovini! Vse to je še za zdaj ,tabu' – o tem se še šepetaje ne sme govoriti in še manj pisati. Najbrž še ne bo kmalu prišel čas, ko se bo vse to moglo in smelo nepristransko preiskati, pokazati na krivce in odgovorne ljudi in bo zgodovina mogla izreči pravično sodbo.

Neizmerno je bilo trpljenje, ogromno nedolžnih žrtev, ki so obmolknile za vedno. Če na vse to mislim, se mi skoraj ne zdi vredno, da bi govoril o tem, kar sem doživel v štirih letih zapora. To je samo droben kamenček v ogromnem mozaiku trpljenja, zla in krivic, ki so se zgodile. Pa tudi neznaten kamenček ima svoj pomen in vrednost v celotnem sestavu slike.

Od tedaj, ko se je vse to dogajalo, kar bom pripovedoval, bo kmalu 40 let. V tako dolgi dobi človeku marsikaj izpade iz

spomina. Tako je tudi seveda pri meni. Izginila so zlasti imena nekaterih ljudi, ki sem jih takrat srečeval in hranim še danes nanje lepe pa tudi manj lepe spomine.

Vendar pa mi je ta doba iz vsega mojega življenja ostala še v najbolj živem spominu. Vtisi so bili tako močni, da so se kar nekako zajedli v podzavest. Še sedaj se v sanjah večkrat znajdem v zaporih ali srečujem znane obraze iz tistih časov. Ko se prebudim, si rečem: »Hvala Bogu, da so tisti časi izginili in da so to le sanje ...« Potem pa še pomolim za tiste, ki so sedaj že v večnosti. Niso pa bile sanje, kar sem doživljal v tistih letih zapora, čeprav je bilo vse tako nesmiselno, kot so večkrat sanje. Kar bom pripovedoval, ne bo nič izmišljenega ali sfantaziranega, ampak trda in resnična dejstva iz tistih dni. Kar bom pisal, bodo samo zunanji dogodki, tega, kar se dogaja v takih okoliščinah v človekovi duševnosti, beseda ne more opisati.

Pravijo, da čas zdravi vse rane. Tudi jaz ne pišem teh spominov iz kake maščevalnosti. Ljudem, ki so mi storili krivico, sem že odpustil in vsak večer, preden zaspim, še ponavljam: »Ljubi Bog, ti meni vse odpusti, tudi jaz vsem odpuščam.« Če bi danes srečal katerega tistih ljudi, ki so mi povzročili toliko težkih dni, pa bi kateri rekel: »Zmotili smo se ... oprosti,« bi mu mirno podal roko in dejal: »Motiti se je človeško, tudi vi ste bili žrtve razmer. Pozabimo!« Če bi koga obtoževal, bi bil to režim, ki si je privzel nečloveške Stalinove metode ravnanja z njegovimi državljani in ni ravnal z njimi nič boljše kot prej fašisti in nacisti.

Tudi Spomini bodo pokazali, kako je oblast, ki se je prej širokoustila, da se bojuje za svobodo, za pravice človeka, vse te ideale poteptala in pravico naredila svojo sužnjo. Stari Rimljani so Pravico upodabljali kot boginjo, ki ima zavezane oči. S tem so hoteli povedati, da je pravica nepristranska in da ji gre samo za resnico. Tudi v času ,ljudske oblasti‘ je imela pravica oči zavezane, za svojo sužnjo so jo naredili tisti, ki so se polastili oblasti in so jo hoteli za vsako ceno obdržati. Kot pri vsaki diktaturi in strahovladi je zato toliko ljudi po nedolžnem trpelo in umrlo ...

KAZALO

DR. FRANC MARŠIČ

UVIDI IZ PRETEKLOSTI ZA PRIHODNOST 5

JOŽE PUŠNIK

OKNA Z ŽELEZNIMI KRIŽI	11
Zakaj pišem spomine?	13
»Huda ura« se bliža	15
Društvo CMD – Ciril-Methodovo društvo	22
»Demonstracija« v Boštanju	35
Grda prvoaprilaska šala	39
Celica številka 1	49
Nočne orgije	57
Obisk v celici	59
Odmevi v Boštanju	61
Miklavž v zaporu	65
Sirotinja je uvijek sirotinja	69
»Tovariš Pušnik, na zaslihanje ...«.....	72
Življenjepis	76
Šef Udbe ni zadovoljen	78
Albert Žagar	82
Stane Možina	92
Lisičje ... 1941–1943	103
Še Lisičje	125
Kruh naš vsakdanji	128
»Kaj ti veš, kako je meni, ko medlim na tujih tleh«	131
Sijaj, sijaj soncece	134
Preplah v zaporu	135
Divji mož, kosmati mož	138
Šifre	140
Še drug tovariš	143
Kominform ... sprememba na boljše	146

Še tri mesece	151
V Ljubljano	155
»Udbin dom« – KPD	160
Obtožnica	173
Pred »ljudskim« sodiščem	174
V duhovniški sobi	181
Novo okolje ... novi znanci	183
Večerni krožki	191
Vaške straže in domobranstvo	206
Če bi Januš danes živel	222
Gospodov dan – nedelja v KPD	224
Obisk, obisk	227
Iz Ljubljane v KPD Maribor	235
»Šolanje« v KPD Maribor	240
Izpisek iz knjige <i>Pred vrati pekla</i>	245
Nazaj v Ljubljano	250
Na svežem zraku na Žalah	255
Izpisek iz knjige <i>Pred vrati pekla – Težaki</i>	259
Sestra Francka me išče na Žalah	263
Mati je umrla	267
Naš »vsakdan« na Žalah	280
Vrata iz KPD se odpirajo	287

DR. BOGDAN KOLAR

ZAPORNIŠKI SPOMINI JOŽETA PUŠNIKA	295
Kratek oris njegove življenjske poti	298
Službe v salezijanski skupnosti	301
Župnik v Boštanju	305
Aretacija in obsodba	307
Po zaporu	309
Salezijanci v sodnih mlinih	313
Usoda rokopisa	315

SLIKOVNA PRILOGA ..... I-VIII